

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2019-20-87>

УДК 330.341.1:336.22

Роль програмно-цільового фінансування в інноваційному розвитку аграрного сектору регіону

Сус Тарас Йосипович

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Sus Taras

V. Stefanyk Precarpathian National University

Розглянуто переваги й особливості програмно-цільового підходу. Розкрито сутність програмно-цільового фінансування як методу прогнозування і використання фінансових ресурсів, необхідних для досягнення програмових цілей, з можливістю відстежування ефективності, прозорості та своєчасності здійснення витратків ыз залученням бюджетних коштів протягом періоду реалізації програм економічного розвитку. Зазначено особливості програмно-цільового фінансування інноваційного розвитку аграрного сектору регіону. Запропоновано в процесі програмно-цільового фінансування проводити узгоджену фінансову підтримку інноваційних програм, страхування за рахунок бюджетних коштів можливих ризиків під час використання складних нововведень та покриття зростаючих витрат на початковому етапі впровадження інновацій. Основна ідея програмно-цільового фінансування – концентрація обмежених ресурсів на вирішенні пріоритетних завдань інноваційного розвитку та розроблення програм і відповідного співфінансування з бюджетів різних рівнів та інших джерел.

Ключові слова: бюджет, програмно-цільове фінансування, інновації, аграрний сектор, регіон.

Сус Т.Й. РОЛЬ ПРОГРАМНО-ЦЕЛЕВОГО ФИНАНСИРОВАНИЯ В ИННОВАЦИОННОМ РАЗВИТИИ АГРАРНОГО СЕКТОРА РЕГИОНА

Рассмотрены преимущества и особенности программно-целевого подхода. Раскрыта сущность программно-целевого финансирования как метода прогнозирования и использования финансовых ресурсов, необходимых для достижения программных целей, с возможностью отслеживания эффективности, прозрачности и своевременности осуществления расходов с привлечением бюджетных средств на протяжении периода реализации программ экономического развития. Отмечены особенности программно-целевого финансирования инновационного развития аграрного сектора региона. Предложено в процессе программно-целевого финансирования проводить согласованную финансовую поддержку инновационных программ, страхование за счет бюджетных средств возможных рисков при использовании сложных нововведений и покрытия растущих расходов на начальном этапе внедрения инноваций. Основная идея программно-целевого финансирования – концентрация ограниченных ресурсов на решении приоритетных задач инновационного развития с разработкой программ и соответствующего софинансирования из бюджетов различных уровней и других источников.

Ключевые слова: бюджет, программно-целевое финансирование, инновации, аграрный сектор, регион.

Sus Taras. THE ROLE OF PROGRAM-TARGET FINANCING IN INNOVATING DEVELOPMENT OF THE REGION AGRARIAN SECTOR

The advantages and features of the program-target approach are considered. The essence of program-target financing as a method of forecasting and using of financial resources necessary for achievement of program goals with the possibility of monitoring the efficiency, transparency and timeliness of spending with the attraction of budget funds during the implementation period of economic development programs is disclosed. The peculiarities of program-targeted financing for the innovative development of regional agrarian sector are noted. It is proposed in the process of program-targeted financing to provide coordinated financial support for innovative programs, cover risk insurance costs in complex innovation implementation and growing costs at the initial stage of innovation implementation using the budget funds. The main idea of the program-target financing is the concentration of limited resources on innovation development priority tasks solving, the programs development and on providing the appropriate co-financing from different level budgets and other sources. In the regional aspect the innovation development directions and sources of financing, including the attracted budgetary funds, will be different, that determines the specification of the innovation programs program-target financing of plains and mountainous regions. Program-targeted financing implements into the program budgeting process important elements of the costs and results comparison analysis. This analysis serves as an effective tool for the program evaluating, which provides reasoned approval and budget

funding for those programs, where results exceed the incurred costs. The program-targeted financing fully corresponds to the specifics of the modern period of agrarian sector development and allows to provide qualitative changes in the innovative development at the macro, meso and micro levels. In particular, it provides the financial plan development that is based on the agrarian sector innovative development goals with further search and identification of effective ways and means for their achievement and resource provision.

Key words: budget, program-target financing, innovations, agrarian sector, region.

Вступ. Розвиток ринкових відносин в аграрному секторі зумовив необхідність пошуку різноманітних джерел фінансування інноваційного розвитку з метою забезпечення його конкурентоздатності і переходу від експорту сировини до продукції з високою доданою вартістю та реалізації інноваційних продуктів.

Проведення ефективної інноваційної діяльності в аграрному секторі вимагає значних фінансових ресурсів та комплексного підходу до їх формування і використання протягом досить тривалого періоду. Це зумовлює необхідність не тільки планувати інноваційний розвиток галузі, регіону, агропідприємства, але й забезпечувати реалізацію поставлених завдань фінансовими ресурсами. Ось чому особливої актуальності набувають дослідження програмно-цільового фінансування інноваційного розвитку аграрного сектору в умовах обмежених фінансових ресурсів, бюджетного дефіциту, децентралізації та зростання ролі місцевих бюджетів у фінансуванні регіональних програм.

Державна підтримка розвитку аграрного сектору здійснюється, як правило, шляхом прийняття довготермінових державних і регіональних програм, у яких визначаються заходи з підтримки розвитку сільського господарства і сільських територій та окремі підпрограми з інноваційного розвитку, що зумовлює необхідність їх фінансового забезпечення та пошуку ефективних механізмів фінансування, зокрема і методом програмно-цільового фінансування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання фінансового забезпечення інноваційного розвитку досить широко розкриті в наукових працях Г.О Андрощука [1], О. М. Колодізева [2], О.П. Кириленко [3] та інших.

Вивченню та узагальненню проблем використання програмно-цільового підходу присвячено досить наукових розробок, зокрема глибиною і широтою охоплення досліджуваних проблем характеризуються наукові праці О. Крисального [4], П. Заруби [5], Н. Якимчук [6].

Водночас не досить уваги приділяється розкриттю суті та особливостей методу програмно-цільового фінансування інноваційного розвитку аграрного сектору, що й зумовило

необхідність подальшого проведення досліджень.

Метою і завданням статті є дослідження особливостей програмно-цільового фінансування інноваційної діяльності аграрного сектору в регіоні та його ролі в системі фінансування інновацій агропідприємств.

Виклад основного матеріалу. До концептуальних засобів, які є найбільш загальними і відображають переважно діяльнісні підходи до управління, віднесено програмно-цільовий підхід. Програмно-цільові методи – це методи планування, алгоритмізації (програмування) та ефективної організації процесу розв'язання проблем і досягнення мети (цілей) у межах стратегічного планування [7].

Основу програмно-цільового підходу становить система програм, які реалізуються державними органами різного рівня або приватними компаніями за державної підтримки. Цільові інвестиційні програми і проекти є одним з найважливіших інструментів реалізації структурної, науково-технічної й інноваційної політики держави в аграрному секторі.

Згідно зі ст. 2 п. 42 Бюджетного кодексу України програмно-цільовий метод у бюджетному процесі – це метод управління бюджетними коштами для досягнення конкретних результатів за рахунок коштів бюджету із застосуванням оцінки ефективності використання бюджетних коштів на всіх стадіях бюджетного процесу [8].

В умовах обмеженості фінансових ресурсів, які держава здатна спрямувати на інноваційний розвиток, особливої актуальності набувають питання вдосконалення програмно-цільового підходу щодо посилення важелів бюджетної політики як інструмента підвищення ефективності використання бюджетних коштів, що спрямовуються на інновації в аграрному секторі.

На нашу думку, основними перевагами й особливостями програмно-цільового підходу є:

- концентрація ресурсів на вирішенні пріоритетних комплексних завдань інноваційного розвитку аграрного сектору;
- довгостроковий період планування, зіставний з термінами окупності інвестицій, що дає змогу оцінювати середньострокові та

довгострокові соціальні, економічні, екологічні ефекти від упровадження інновацій;

- системний підхід до формування комплексу взаємозалежних за ресурсами і термінами реалізацій заходів для досягнення поставлених завдань з інноваційного розвитку;

- відкритість і прозорість у формуванні і реалізації загальнонаціональних, регіональних та локальних програм інноваційного розвитку аграрного сектору;

- забезпечення контролю за ефективністю використання бюджетних та позабюджетних коштів;

- можливість у межах програм інноваційного розвитку комбінувати й об'єднувати фінансові ресурси державного бюджету, місцевих бюджетів та приватних інвестицій.

Необхідно мати на увазі, що цільова програма інноваційного розвитку через свою комплексність, пов'язаність заходів за термінами, ресурсами, виконавцями надзвичайно чутлива до порушення будь-якого з її елементів. Недофінансування, недотримання термінів виконання, договірних зобов'язань веде до деструкції всієї програми, внаслідок чого не досягаються заплановані результати, а витрачені кошти не дають потрібної віддачі.

Розглядаємо програмно-цільове фінансування як головну складову частину програмно-цільового підходу, який передбачає перелік етапів програми та заходів, їх реалізацію в узгодженості з термінами, виконавцями, ресурсами.

Програмно-цільове фінансування – це метод прогнозування і використання фінансових ресурсів, необхідних для досягнення програмових цілей, з можливістю відстежування ефективності, прозорості та своєчасності здійснення видатків із залученням бюджетних коштів протягом періоду реалізації програм економічного та інноваційного розвитку.

Недосконалість чинного програмно-цільового фінансування програм полягає в тому, що розробляються і приймаються на 4–5 чи 10 років програми розвитку аграрного сектору, в яких присутні різноманітні заходи з надзвичайно узагальнюючими завданнями та індикативними обсягами фінансування, які дають змогу виконавцям по-різному їх трактувати та надавати пріоритети у фінансуванні. При цьому немає узгодженості задекларованих заходів, джерел фінансування, що не дає змоги забезпечити прописані в програмі очікувані результати інноваційного розвитку аграрного сектору.

В регіональних цільових програмах є тільки індикативні показники бюджетного фінансування, які мають декларативний характер і здебільшого не виконуються. Такий підхід до бюджетного процесу та фінансового забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору показав свою недосконалість, неефективність та необхідність переходу до практики програмно-цільового фінансування.

Програмно-цільове фінансування інноваційного розвитку аграрного сектору регіону характеризується такими принциповими особливостями:

- індикативним характером та наблизеними розрахунками стосовно фінансового забезпечення інноваційного розвитку;

- вирішенням складних, комплексних проблем фінансування загальнонаціональних і регіональних програм інноваційного розвитку;

- диверсифікацією фінансового забезпечення на основі залучення коштів бюджетів різних рівнів;

- забезпеченням єдності методологічних і методичних підходів до фінансового забезпечення інноваційного розвитку регіону, що ґрунтується на реалізації стратегічних цілей;

- здатністю концентрувати обмежені матеріальні та фінансові ресурси на вирішення ключових завдань інноваційного розвитку регіону;

- можливістю одержати ефект мультиплікатора під час цільового використання обмежених бюджетних ресурсів за рахунок додаткового залучення позабюджетних коштів, венчурних фондів, власних коштів зацікавлених державних і комерційних підприємств і фірм, банківського кредиту та інших залучених коштів потенційних вітчизняних та іноземних інвесторів, які спрямовуються на інноваційний розвиток аграрного сектору регіону;

- забезпеченням громадського контролю під час формування програм і проектів інноваційного розвитку та використання фінансових ресурсів для їх реалізації;

- Можливістю брати участь у конкурсах на одержання грантів та гарантованого фінансування суспільно важливих інноваційних проектів із бюджетів різного рівня.

Ми акцентуємо увагу на тому, що в кожному конкретному сільгоспідприємстві створюються свої специфічні умови стосовно фінансування інновацій залежно від готовності господарства до інноваційного розвитку, наявності ресурсного і кадрового потенціалу, від рівня фінансового забезпечення, зокрема бюджетного, та можливостей залучення

інвестицій в інноваційний розвиток. Загалом у Карпатському регіоні варіанти освоєння нововведень господарствами однакові в рівнинних районах і є специфічними в гірських районах. Відповідно, напрями інноваційного розвитку та джерела фінансування будуть різними, в тому числі і залучені бюджетні кошти, що зумовить специфіку програмно-цільового фінансування.

У кожному сільгосп підприємстві складається своя ситуація з приводу готовності менеджменту використовувати сучасні методи і прийоми фінансування інновацій з використанням методу програмно-цільового фінансування інноваційного розвитку та залученням бюджетних коштів на рівні держави, регіону, об'єднаної територіальної громади. Як правило, новатори і передові господарства належать до першопрохідців в освоєнні нововведень, що пов'язано зі значними ризиками, зокрема фінансовими. Це дає змогу коригувати та вдосконалювати модель програмно-цільового фінансування, уникаючи або мінімізуючи фінансові ризики. Представники ранньої та пізньої більшості утворюють групи господарств наступних другого і третього етапів освоєння і фінансування інновацій. Безумовно, такий поділ є умовним, проте він дає змогу суттєво конкретизувати програму та заходи з їхнього інноваційного розвитку та стати полігоном для впровадження інновацій у регіоні, їх удосконалення та коригування програмно-цільового фінансування.

Проте для успішного інноваційного розвитку аграрного сектору регіону необхідним є створення умов для мотивації сільгоспвиробників їх упроваджувати. На нашу думку, без узгодженої фінансової підтримки інноваційних програм, без страхування за рахунок бюджетних коштів можливих ризиків під час використання складних нововведень, без покриття зростаючих затрат під час початкового їх використання неможливо забезпечити прискорені темпи інноваційного розвитку.

Необхідні конкретні регіональні цільові програми з фінансової підтримки інноваційної діяльності, в яких потрібно передбачити і гарантувати фінансування з державного бюджету, місцевих бюджетів, надавати субсидії, дотації, податкові пільги на суму інвестицій в інноваційний розвиток сільгосп підприємств та підприємств харчової галузі.

В аналітичному плані програмно-цільове фінансування вводить у процес формування бюджету програми важливі елементи аналізу порівняння витрат із досягнутими результа-

тами. Цей аналіз є ефективним інструментом оцінки програми, що забезпечує аргументоване схвалення і бюджетне фінансування тих програм, результати від реалізації яких будуть перевищувати понесені витрати.

Будучи ключовим економічним інструментом інноваційного розвитку, програмно-цільове фінансування повністю відповідає специфіці сучасного періоду розвитку аграрного сектору і дає змогу здійснити якісні зміни в інноваційному розвитку на макро-, мезо- та мікрорівні. Зокрема, передбачає розроблення фінансового плану, виходячи з мети інноваційного розвитку аграрного сектору під час подальшого пошуку та визначення ефективних шляхів і засобів їх досягнення та ресурсного забезпечення.

Для того щоб реалізувати на практиці основну ідею програмно-цільового фінансування – концентрацію обмежених ресурсів на вирішенні пріоритетних завдань інноваційного розвитку, використовуються відповідні критерії (економічні, екологічні, соціальні, технологічні) для розроблення програм і відповідного співфінансування з бюджетів різних рівнів.

Під час розроблення концепції цільової програми інноваційного розвитку аграрного сектору особливу увагу слід приділити:

- обґрунтуванню відповідності поставлених цілей програми пріоритетним завданням розвитку аграрного сектору;
- можливим варіантам вирішення проблеми, оцінці переваг і ризиків, які виникають за різних підходів до вирішення проблеми;
- визначенню орієнтовних термінів та етапів вирішення проблеми програмно-цільовим методом;
- обґрунтуванню індикаторів та показників, які дають змогу оцінити процес її реалізації;
- проведенню попередньої оцінки ефективності запланованих заходів та програми загалом;
- розробленню моделі програмно-цільового фінансування програми;
- умовам участі приватних інвесторів та венчурних фондів;
- управлінню ризиками та їх страхуванню;
- формуванню системи управління реалізацією програми.

Програмно-цільовий підхід дає змогу охопити і комплексно вирішувати проблеми інноваційного розвитку економіки країни в єдності й узгодженому розвитку його складових елементів – державних потреб, галузевого, регіонального та приватного бізнесу.

Висновки. Важлива роль програмно-цільового фінансування в ринковій економіці визначається тим, що ринок не завжди дає змогу повною мірою та своєчасно мобілізувати додаткові фінансові ресурси для інноваційного розвитку регіонів, сільських територій, агропідприємств. Для успішної реалізації програмно-цільового фінансування необхідно вдосконалювати інституційне середовище та забезпечити стабільну і прогнозовану фінансову політику держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрощук Г.О. Економічний механізм стимулювання інновацій *Проблеми науки*. 2000. № 1. С. 24–30.
2. Колодієв О.М. Методологічні засади фінансового забезпечення управління інноваційним розвитком економіки: монографія Харків: ВД ІНЖЕК, 2009. 278 с.
3. Кириленко О. П. Фінанси : навч. посіб. Тернопіль : Економічна думка, 1998. 163 с
4. Крисальний О.В. Організаційно-економічні особливості інноваційної діяльності. *Економіка АПК*. 2005. № 8. С. 10–13.
5. Заруба П.І. Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі: здобутки і перспективи. Фінансове право у XXI сторіччі: здобутки та перспективи : зб. наук. праць за матеріалами Міжнар. наук.-практ. конференції. Київ: Алерта, 2011. С. 98–101.
6. Якимчук Н.Я. Розпорядники бюджетних коштів: система та правовий статус : монографія Чернівці: вид-во ЧНУ, 2009. 647 с.
7. Шаров Ю. Інноваційні інструменти публічного адміністрування: європейський контекст. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2010-1/doc/1/01.pdf>. (дата звернення 10.01.2019)
8. Бюджетний кодекс України від 8 лип. 2010 р. № 2456-VI URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/2456-17>. (дата звернення 10.01.2019)

REFERENCES:

1. Androshchuk H.O. (2000) "Economic mechanism for stimulating innovation", *Problems of science*, vol. 1, pp. 24–30.
2. Kolodizjev O.M. (2009) *Metodologichni zasady finansovogho zabezpechennja upravlinnja innovacijnym rozvytkom ekonomiky: monografija* [Methodological principles of financial support for management of innovative development of the economy: monograph] Kh.: VD INZHEK [in Ukrainian].
3. Kyrylenko O. P. (1999) *Finansy : navch. posib.* [Finances] Ternopilj: Ekonomichna dumka. [in Ukrainian].
4. Krysalnyi O.V. (2005) "Organizational and economic features of innovation activity", *Ekonomika APK*, vol. 8, pp. 10–13.
5. Zaruba P.I. (2011) *Prohramno-ciljovyj metod u bjudzhetnomu procesi: zdobutky i perspektyvy.* [The program-target method in the budget process: achievements and perspectives]. *Finansove pravo u XXI storichchi: zdobutky ta perspektyvy: zb. nauk. pracj za materialamy Mizhnar. nauk.-prakt. konferenciji.* (pp. 98-101) Kyiv: Alerta. [in Ukrainian].
6. Jakymchuk N.Ja. (2009) *Rozporjadnyky bjudzhetnykh koshtiv: systema ta pravovyj status : monografija* [Budget funds managers: system and legal status: monograph]. Chernivci. [in Ukrainian].
7. Sharov Ju. *Innovacijni instrumenty publicnogho administruvannja: jevropejskyj kontekst.* [Innovative tools for public administration: the European context]. Retrieved from: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2010-1/doc/1/01.pdf>. [in Ukrainian].
8. *Bjuzhetnyj kodeks Ukrajinjy vid 8 lyp. 2010 r. # 2456-VI* [Budget Code of Ukraine from 8.07/2010 No. 2456-VI]. Retrieved from: <http://zakon.rada.gov.ua/go/2456-17>. [in Ukrainian].